

**BLAGINJA V SKUPNOSTI:
RAZVOJNI VIDIKI
IN INOVACIJE**

Urednici: Maša Filipovič Hrast in Valentina Hlebec

Blaginja v skupnosti: razvojni vidiki in inovacije

Urednici: Maša Filipovič Hrast in Valentina Hlebec

Izdajatelj in založnik: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV

Za založbo: prof. dr. Monika Kalin Golob, dekanja

Ljubljana, 2020

© FDV 2020

Fotokopiranje in razmnoževanje po delih in v celoti je prepovedano.

Vse pravice pridržane.

Knjižna zbirka OST

Urednika zbirke: Maca Jogan in Anton Kramberger

Uredniški odbor: Srečo Dragoš, Maša Filipovič Hrast, Marjan Hočevar,

Aleksandra Kanjuo Mrčela, Franc Mali

Recenzentki: Barbara Domajnko in Vesna Leskošek

Jezikovni pregled: Barbara Korun

Naslovnica: Jure Brglez

Tisk: Cicero d. o. o.

Knjiga se tiska na način sprotnega tiska.

Znanstvena monografija je bil izdana v okviru programa Kakovost življenja družbenih skupin (P5-0200), ki ga iz državnega proračuna financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

316.334.5(497.4)(082)

BLAGINJA v skupnosti : razvojni vidiki in inovacije / urednici Maša Filipovič Hrast in Valentina Hlebec. - Ljubljana : Fakulteta za družbene vede, 2020. - (Knjižna zbirka Ost / Fakulteta za družbene vede ; 24)

ISBN 978-961-235-936-2

1. Filipovič Hrast, Maša, 1977-

COBISS.SI-ID 39581443

KAZALO

UVOD: INOVACIJE IN RAZVOJ SKUPNOSTI ZA ZAGOTAVLJANJE KAKOVOSTI ŽIVLJENJA	5
<i>Maša Filipovič Hrast in Valentina Hlebec</i>	
SOCIALNE INOVACIJE KOT PRISPEVEK K BLAGINJI SKUPNOSTI	11
<i>Srna Mandič in Valentina Hlebec</i>	
Uvod	13
Kaj so SI?	14
Kaj je pripeljalo do sodobnega pojava socialnih inovacij?	16
Vloga socialnih inovacij in okvir blaginje	18
Socialne inovacije in lokalni sistem blaginje	24
Zaključek	26
V SKUPNOST USMERJENA SOCIALNA PODJETJA V SLOVENIJI	33
<i>Tatjana Rakar in Maša Filipovič Hrast</i>	
Uvod	35
Socialna podjetja in socialna ekonomija	36
V skupnost usmerjena socialna podjetja	37
Socialna podjetja v Sloveniji	40
Sklep	49
VZVODI ZDRAVJA V SKUPNOSTI	55
<i>Majda Pahor in Matic Kavčič</i>	
Uvod	57
Družbene determinante zdravja med globalnim in lokalnim	59
Spremembe vloge skupnosti na področju zdravja	61
Inovativne transformacije v aktualni vlogi skupnosti na področju zdravja	65
Socialne inovacije na področju povezovanja med zdravstvenim sistemom in lokalno skupnostjo	68
Namesto sklepa: novi izzivi, novi modeli za zdravje – od prakse k teoriji in spet nazaj	74
TEŽAK NAHRBTNIK IZ OTROŠTVA: ŠTUDIJA OBREMENJUJOČIH IZKUŠENJ V OTROŠTVU IN SMERNICE ZA NASLAVLJANJE TE PROBLEMATIKE	81
<i>Metka Kuhar</i>	
Uvod	83
Dolgoročne posledice obremenjujočih izkušenj v otroštvu	84
Kako na ljudi učinkuje toksični stres?	87

Rezilientnost	89
Obremenjujoče izkušnje v otroštvu med prebivalci slovenije.....	91
Načini naslavljanja OIO in krepitev rezilientnosti	99
Zgodnje prepoznavanje obremenjujočih izkušenj pri otrocih	100
Preoblikovanje relevantnih organizacij, da bi bile utemeljene na razumevanju travme....	102
Programi za podporo staršem/skrbnikom/družinam	103
Podpora osebam z OIO in krepitev varovalnih dejavnikov	104
Opolnomočenje skupnosti.....	105
Izboljševanje družbene blaginje in zmanjševanje neenakosti	108
Zaključna razprava	109

INDIVIDUALNE IN SKUPNOSTNE DETERMINANTE SUBJEKTIVNE PERCEPCIJE DOSTOPA DO SOCIALNE OSKRBE NA DOMU	121
<i>Valentina Hlebec</i>	

Uvod.....	123
Teoretski uvod.....	124
Metodologija	129
Diskusija in sklep	134

SOCIALNE INOVACIJE TUKAJ IN ZDAJ	143
--	-----

<i>Eva Strmljan Kreslin</i> : Družinski center Mala ulica	146
<i>Jana Mali</i> : Inovativne oblike oskrbe v domovih starejših občanov	147
<i>Karina Sirk, Maja Mrzel, Valentina Hlebec</i> : Co.S.M.I.C. – Metode in orodja za podporo neformalnim oskrbovalcem migrantov in strokovnjakov, ki delajo z njimi ter Erasmus+ KA2	149
<i>Klemen Ploštajner</i> : Stanovanjska zadruga Zadrugator	151
<i>Ksenija Lorber</i> : Mediacija v šoli, vrstniška mediacija, komunikacija	152
<i>Matic Kavčič in Majda Pahor</i> : Skupaj v zdravstvu – več zdravja v skupnosti	153
<i>Matjaž Vodeb</i> : LivadaLAB.....	154
<i>Matjaž Vodeb</i> : Človekinje v Savskem naselju	156
<i>Marko Taljan</i> : Mestni inkubator	158
<i>Miha Krofel</i> : Popis volkov s pomočjo izzivanja tuljenja	159
<i>Primož Medved in Aidan Cerar</i> : Skupnost Tobačna	161
<i>Urška Jurman</i> : Skupnostni vrt onkraj gradbišča.....	162
<i>Valentina Hlebec, Irena Bolko, Karina Sirk in Maja Mrzel</i> : Psihološka podpora za spodbujanje duševnega zdravja in dobrega počutja med mladimi oskrbovalci v Evropi	163
<i>Zala Velkavrh</i> : Knjižnica reči	164

Stvarno in imensko kazalo	165
Iz recenzij	167
O avtorjih	169

UVOD: INOVACIJE IN RAZVOJ SKUPNOSTI ZA ZAGOTAVLJANJE KAKOVOSTI ŽIVLJENJA

Maša Filipovič Hrast in Valentina Hlebec

Skupnost je pomemben element kakovosti življenja posameznika in skupin, in sicer predstavlja ključno lokacijo, na kateri posamezniki živijo in si lahko zagotavljajo za kakovostno življenje pomembne dobrine in storitve, vezane nanjo (npr. na obično stalnega bivališča), ter tako predstavlja pomembnega tvorca ali agenta blaginje. Pomen skupnosti oziroma kraja bivanja za zagotavljanje blaginje poudarjajo že tradicionalne teorije blaginjskega trikotnika, ki predstavljajo skupnost kot pomembnega akterja blaginje (glej Greve, 2015).

Kot v svojem pregledu koncepta kakovosti življenja ugotavljata Mandič in Hlebec (2018), kakovost življenja na ravni skupnosti tvorijo različni elementi in dejavniki, ki so vezani na lokalno raven, pri čemer poudarita različne pomenske plasti skupnosti, ki segajo od prostorske bližine, modela organiziranosti storitev do čustvenih vezi. Skupnost je torej lahko razumljena kot okvir, kontekst kakovosti življenja posameznikov ali skupin, je lahko akter, ki ustvarja kakovost življenja in lahko je tudi objekt, torej enota, na kateri opazujemo kakovost življenja oz. blaginjo. Blaginja skupnosti je tako ne le seštevek posameznikov ali gospodinjstev, ki živijo na področju neke skupnosti, ampak je več kot to, saj je povezana tudi z okoljem, storitvami in ljudmi (Mandič in Hlebec 2018). Skupnost je torej povezana s kakovostjo infrastrukture, z objektivnimi okoljskimi dejavniki in s subjektivnimi vidiki, ki se vežejo na njeno delovanje, s stopnjo sodelovanja med ljudmi in njihove povezanosti.

Skupnost je torej lahko arena, skozi katero posamezniki dosežejo večji nadzor nad dogajanjem v svojem življenju, nadkakovostjo življenja in se opolnomočijo (Christens, 2012; Mandič, 2015), kar ne koristi le posamezniku, ampak celi skupnosti, saj na ta način dosežejo boljše delovanje skupnosti oz. skupnostno učinkovitost (angl. community capacity) (Chaskin, 2001). Še posebej je to pomembno za deprivilegirane skupine, ki lahko tako povečajo svoje zmožnosti oblikovanja in nadziranja materialnih, socialnih, kulturnih in simbolnih virov v skupnosti (Andersen in Van Kempen, 2003). Pri tem gre za uporabljanje človeškega kapitala, organizacijskih virov in socialnega kapitala za reševanje kolektivnih težav in za izboljševanje življenja v skupnosti (Chaskin, 2001; Gilchrist, 2004).

V tem smislu je kakovost življenja in blaginja v skupnosti tudi cilj lokalnih politik. Socialne politike lahko neposredno podpirajo razvoj skupnosti, s pomočjo različnih aktivnosti, od prostovoljstva in samopomoči, do lobiranja, zagovorništva in aktivne organiziranosti skupnosti (Gilchrist, 2004). Krepitev vloge skupnosti se povezuje tudi s spremembami delovanja države blaginje, ki se decentralizira, približuje lokalni skupnosti. Ključen poudarek pri obravnavanju skupnosti kot akterja pri zagotavljanju blaginje, na katerega opozarjajo avtorji (glej npr. Jupp, 2012), pa je, da skupnostne rešitve ne smejo nadomeščati sistemskih makro načinov naslavljanja različnih družbenih problemov, ampak (naj) slednje dopolnjujejo.

Prispevki, zbrani v monografiji, obravnavajo različne vidike skupnosti in njene vloge pri zagotavljanju kakovosti življenja ljudi, pri čemer poudarjajo predvsem

novejše in inovativne načine delovanja skupnosti in skupnostnih akterjev pri višanju kakovosti življenja ljudi. Prvi prispevek avtoric Mandič in Hlebec tako obravnava nove načine povezovanja akterjev, ki so vir socialnih inovacij. V svojem prispevku raziskujeta, kako socialne inovacije vnašajo v sestoj blaginje nove akterje (npr. socialne podjetnike), nove instrumente (npr. takšne, ki so osnovani na soudeležbi uporabnikov storitev) in nove cilje (npr. prepoznavanje raznolikosti v oskrbi s storitvami) ter tvorijo nove kombinacije in nove logike delovanja. Pri tem kot njihovo ključno značilnost poudarita njihovo kontekstualno določenost, odvisnost od konkretnega okolja in časa, in torej pogosto skupnostno utemeljenost in lokalno specifičnost. V dodatnem poglavju monografije so posebej navedeni primeri različnih, tudi lokalno specifičnih socialnih inovacij, gre za prispevke različnih avtorjev, ki jih je uredila S. Mandič.

Enega od pomembnih primerov socialne inovacije predstavlja socialno podjetništvo. Socialno podjetništvo se v svojem temelju razlikuje od klasičnega podjetništva, saj ima za vodilni cilj doseganje družbene blaginje, rast socialnega kapitala in doseganje družbenih učinkov. T. Rakar in M. Filipovič Hrast v svojem poglavju analizirata vlogo socialnih podjetij kot dela socialne ekonomije, pri čemer poudarita predvsem en vidik socialnih podjetij, in sicer t. i. v skupnost usmerjena socialna podjetja. Pri slednjih je poudarek na razvoju lokalne skupnosti, predvsem tistih, ki so manj razvite, in se vežejo na t. i. ‚bottom-up‘ mobilizacijo in samoorganizacijo državljanov, ki naslavljajo ključne probleme in spodbujajo transformacijo svojih lokalnih okolij. S pomočjo raziskave med socialnimi podjetji in različnimi deležniki tudi ovrednotita, kako je prepoznana vloga in razvojni potencial socialnih podjetij v lokalnem okolju v Sloveniji in ugotavljata še precejšen potencial za nadaljnji razvoj in večanje prepoznavne vloge socialnih podjetij pri razvoju skupnosti.

M. Kavčič in M. Pahor obravnavata enega od pomembnih vidikov kakovosti življenja, in sicer zdravje, ter slednje umestita v lokalni prostor. Pri delovanju družbenih in okoljskih determinant zdravja namreč prihaja do prepletanja lokalnih in globalnih vplivov, ki se realizirajo v določeni prostorsko omejeni skupnosti. Kot utemeljita v prispevku, skupnost postaja koproducent zdravja na različne načine, pri čemer se osredotočita na ustanavljanje lokalnih skupin za krepitev zdravja, ki imajo potencial preseganja dihotomije uporabnikov in izvajalcev zdravstvenih storitev in nakazujejo možnosti koprodukcije zdravja. Koprodukcijo pa označita kot tisti proces, katerega zaznamuje povezava skupnosti ter zdravstvenega sistema za doseganje skupnih ciljev na področju zdravja skupnosti. Kot ugotavljata, se s tem transformira tudi vloga zdravstvenega sistema, ki ga na lokalni ravni predstavlja zdravstveni dom, in sicer v smeri od pretežno kurativne in deloma preventivne dejavnosti k zagotavljanju celotnega spektra varovanja zdravja, kar je mogoče le na osnovi novih oblik sodelovanja z lokalno skupnostjo, ko skupnost iz »prejemnika« storitev postane njihov pobudnik in koproducent.

M. Kuhar obravnava specifičen vidik kakovosti življenja in zdravja, in sicer obremenjujoče izkušnje v otroštvu – to so potencialno travmatični dogodki ali izkušnje v otroštvu, ki so pomembno povezane s kakovostjo življenja in zdravja posameznikov, ne samo v otroštvu, ampak tudi v odraslosti. Poleg analize podatkov raziskave o obremenjujočih izkušnjah v otroštvu v Sloveniji, ki kaže veliko prevalenco teh izkušenj med populacijo, je pomemben tudi avtoričin poudarek vloge skupnosti pri naslavljanju te problematike. Skupnostni pristopi za zmanjševanje škodljivih učinkov travme in krepitev odpornosti so pomembni, še posebej v skupnostih, ki so (bile) deprivilegirane in stigmatizirane. Pri tem omeni dva primera, in sicer model samozdravilne skupnosti, ki temelji na ustanovitvi agencije in javno-zasebnih partnerstev na ravni skupnosti, ki vključujejo zdravstvene, socialne storitve, šolstvo, voditelje lokalne uprave, sodišč, verskih organizacij, podjetij in drugih organizacij, pa tudi druge zainteresirane posameznike. Drugi primer pa je t. i. model izgradnje odporne skupnosti, katere cilj je podobno sodelovanje med različnimi sektorji s pomočjo usklajenega in komplementarnega delovanja različnih akterjev.

V. Hlebec obravnava povezanost dostopa do storitev socialne oskrbe na domu, ki je ključna formalna storitev oskrbe za stare, živeče v lokalni skupnosti oziroma v domačem okolju, z značilnostmi lokalne skupnosti po eni strani ter z individualnimi značilnostmi posameznikov na drugi strani. Prispevek prinaša spoznanja o mehanizmih in pomanjkljivostih le-teh pri zagotavljanju kakovosti. Slednji so: (ne)enakost dostopa (equity), (ne)učinkovitost (efficiency) in (pomanjkljiva)kakovost formalne oskrbe na domu. Regresijska analiza petih dimenzij subjektivne percepcije dostopa do socialne oskrbe na domu pokaže, da ima cenovna dostopnost največjo količino pojasnjene variabilnosti. Potreba po oskrbi, skupaj z dohodkom in količino plačila storitve s strani uporabnika, je med najpomembnejšimi determinantami dostopa. Značilnost lokalne skupnosti (urbano vs. ruralno) pa značilno pojasnjuje le percepcijo kakovosti socialne oskrbe na domu.

Vsi omenjeni prispevki torej pokažejo na pomembno vlogo skupnosti kot tvorca blaginje in kot akterja, ki lahko deluje povezovalno med svetom življenja in svetom sistema oz. med agenti in strukturo (Habermas, 1981/2007; Giddens, 1981). Z obravnavanjem različnih področij in tudi različnih inovacij na ravni skupnosti prispevki kažejo na ključno vlogo tega akterja pri ustvarjanju novih načinov zagotavljanja kakovosti življenja ljudi.

Literatura:

- Andersen, H. T.i, Van Kempen, R. (2003). New trends in urban policies: evidence from the netherlands and Denmark. *Cities*, 20 (2): 77–86.
- Chaskin, R. (2001). Building community capacity: A definitional framework and case studies from a comparative community initiative. *Urban Affairs Review*, 36 (3): 291–323.

- Christens, B. D. (2012). Targeting empowerment in community development: a community psychology approach to enhancing local power and well-being. *Community development journal*, advance access, 47 (4): 538–554.
- Gilchrist, A. (2004). *The well connected community*. Bristol: The policy press.
- Jupp, E. (2012). Rethinking local activism: cultivating the capacities of neighbourhood organising. *Urban studies*, 49 (14): 3027–3044.
- Mandič, S. (2015). Opolnomočenje kot nova paradigma spreminjanja družbe in potencial v Sloveniji. *Teorija in praksa*, 52 (5): 825–843.
- Mandič, S., Hlebec, V. (2018). Skupnost in kakovost življenja : med tradicijo in inovacijo. *Teorija in praksa*, 55 (4): 715–731.
- Giddens, A. (1981). *A Contemporary Critique of Historical Materialism: Volume 1, Power, Property and the State*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Habermas, J. (2007). *The theory of communicative action. Vol. 2, Lifeworld and system : a critique of functionalist reason* Cambridge: Polity Press.
- Greve, B. (2015). *Welfare and the Welfare State: Present and future*. London and New York: Routledge.

SOCIALNE INOVACIJE KOT PRISPEVEK K BLAGINJI SKUPNOSTI

Srna Mandič in Valentina Hlebec

Uvod

Socialne inovacije (v nadaljevanju SI) so izraz, ki nasploh označuje neko izboljšavo blaginje (tj. zadovoljitev nove družbene potrebe), in to z nekim novim načinom povezovanja akterjev med različnimi sektorji. Pri nas najbolj znan in uveljavljen primer socialne inovacije je socialno podjetje, ki deluje kot kombinacija tržnih, javnih in zasebnih virov in daje zaposlitev težko zaposljivim skupinam ljudi. Socialne inovacije so zelo raznolike in imajo širok spekter delovanja. Vključujejo namreč nastanek in izvedbo novih idej o tem, kako lahko ljudje organizirajo medosebne aktivnosti, da bi dosegli nek skupen cilj in zadovoljili neko novo potrebo ali pa obstoječo potrebo zadovoljili bolje. Uveljavljeni teoretiki (glej Moulaert, 2013; Brandsen in dr., 2016; MacCallum in dr., 2013) SI razumejo kot socialne v dveh smislih - po cilju (tj. gre za nov proizvod ali storitev, ki služi novi potrebi) ter po načinu organiziranja in izvajanja z novimi povezavami in procesi.

V okviru socialnih inovacij se srečujejo množica iniciativ, povezav od spodaj navzgor, oblik državljske participacije, s finančno podporo lokalnih, državnih sredstev in sredstev EU, z udeležbo družbeno odgovornih podjetij ob spremenjenih praksah korporativnega upravljanja v tržnem sektorju in skupnostno osnovanih fundacij. Vse to vodi do širokega spektra novih projektov, mednarodnega mreženja, do prepoznavanja šibkosti in vrzeli v ustaljeni oskrbi s storitvami v lastnem okolju ter k poskusom, da bi z upoštevanjem izkušenj prizadetih skupin utrli nove poti v boju proti revščini in izključenosti. Ko glede vprašanj revščine, izključenosti, segregacije in drugih prikrajšanosti ljudje ne najdejo zadovoljivih rešitev v institucionalnem polju javnih politik ali zasebnega delovanja, je to močna vzpodbuda za socialne inovacije. SI so tudi reakcija na to, da so nekatere skupine izrinjene na obrobje in pri zagotavljanju blaginje omejene na vlogo kupca/potrošnika/prejemnika, nimajo pa vloge aktivnega udeleženca v kolektivnem odločanju ali pa pri proizvodnji določene storitve.

Izraz SI je v akademskih in političnih krogih v Evropi zadnje desetletje zelo popularen. Kritični analitiki (glej Preskill in Beer, 2012) celo opozarjajo, da ga v politiki uporabljajo kot eno od modnih »buzzwords«, torej fraz, ki zvenijo pomembno, so pa pomensko prazne. Obstaja tudi nevarnost, da bi SI uporabljali kot mašilo in blagodejno nadomestilo za strukturne težave sistemov blaginje. Povsem drugače je v našem okolju, v katerem ta pojav, kljub številnim SI v praksi, še ni zadostno tematiziran ne v javnih politikah in ne v družboslovju, kjer se ga – če pustimo ob strani nekaj aktualnih objav (glej Kovačič, 2012; Sendi, 2014; Vujovič, 2012; Crnkovič, 2009; Žiberna, 2017) – tematizira le v okviru –izbranih ožjih tem.

Čeprav je pojav socialnih inovacij relativno nov, pa o njem obstaja veliko raznovrstne literature – od poglobljenih analiz velikih evropskih raziskovalnih projektov do praktičnih primerov in pristopov na spletu. S svojo kompleksnostjo in obširnostjo

ta literatura ponuja veliko obilje informacij in interpretacij, zato je pridobitev osnovnega pregleda nad tem pojavom zahtevna naloga, k njej pa želimo prispevati tudi sami.

V tem prispevku obravnavamo socialne inovacije kot nov družbeni pojav na področju blaginje. S prispevkom želimo opozoriti na pomen socialnih inovacij in na njihovo vse večjo vlogo v spreminjanju sodobne družbe. Tako želimo prispevati k zapolnjevanju vrzeli v slovenskem prostoru, v katerem pojem socialne inovacije še ni dovolj uveljavljen. Najprej podajamo pregled opredelitev socialnih inovacij in med njimi izpostavimo tisto vsebino, ki nam omogoča, da ta pojav obravnavamo na splošni ravni. S tem želimo prispevati k boljšem prepoznavanju in upoštevanju tega pojava v sodobni slovenski družbi, pri tem pase tudi konkretno navezujemo na kasnejše poglavje, ki podaja nabor primerov socialnih inovacij »tukaj in zdaj«.

Nadalje, želimo razumeti, kaj je pripeljalo do razvoja in razmaha socialnih inovacij v sodobnosti, in skušamo identificirati ključne strukturne dejavnike in razvojne težnje v sistemih blaginje, ki so odprli prostor za socialne inovacije in omogočili njihovo pojavljanje. Osrednja tema našega prispevka pa zadeva vlogo, ki jo imajo socialne inovacije na področju blaginje,¹ in številne dimenzije, v katerih se ta kompleksni pojav manifestira v družbenem okolju. Zanima nas tudi, kako to vlogo pojasniti glede na različne koncepte, ki zadevajo sistem blaginje (npr. režim, trikotnik).

Kaj so SI?

Najbolj razširjena je opredelitev Evropske komisije (Bureau of Policy Advisors, 2010: 9), po kateri so socialne inovacije tiste »inovacije, ki so socialne po rezultatih in po svojih sredstvih« in zajemajo »nove ideje (proizvode, storitve in modele), ki hkrati zadovoljujejo neko družbeno potrebo (učinkoviteje od alternative) in ustvarjajo nove družbene povezave ali sodelovanje«. Precej uveljavljena je tudi definicija

¹ V tem besedilu uporabljamo izraz 'blaginja' v najširem in najsplošnejšem smislu; kot tak izraža tako blaginjo prebivalstva kot tudi celoten družbeni okvir, v katerem ta blaginja nastaja. V jeziku analize politik torej blaginja označuje tako proces proizvodnje kot tudi njegov končni rezultat, ki je zaznaven v kakovosti življenja prebivalstva (tj. »process« in »outcome«). Tudi izraz »sistem blaginje« v tem tekstu uporabljamo v najsplošnejšem pomenu, tako da ohlapno označuje celoto medsebojno povezanih entitet, ki delujejo v procesu proizvodnje blaginje; pri tem puščamo ob strani vprašanje meja sistema ter razlikovanje med formalnim in neformalnimi akterji in njihovim institucionaliziranim in efemernim delovanjem. Lokalni sistem blaginje pa se nanaša na lokalno raven sistema blaginje, v nasprotju z nacionalno ravno. Izraz »sestava blaginje« uporabljamo v zvezi z vprašanjem, kaj vse sodi v okvir blaginje, tako v smislu storitev in dobrin kot tudi akterjev in procesov.

OECD (2011), ki SI povezuje z izboljševanjem blaginje (well-being) in vključevanjem novosti pri proizvodih/storitvah in pri njihovem organiziranju oz. načinu njihove proizvodnje/upravljanja. V nasprotju z gospodarskimi inovacijami socialne inovacije zadovoljujejo novo družbeno priznano potrebo (ki je trg ne) ali pa že priznano potrebo zadovoljujejo na boljši način, tako da imajo pri tem pomembnejšo vlogo sami ljudje.

V literaturi je najti veliko različnih opredelitev socialnih inovacij, ki zaradi njihove kompleksnosti izpostavljajo le nekatere njihove značilnosti. Enostavna starejša opredelitev pravi, do so to »nove ideje, ki uspešno naslavlja družbene potrebe« (Mulgan in dr., 2007). Kasnejša definicija (Moualart in dr., 2014: 2) zajema tudi nastanek in izvedbo novih idej o tem, kako bi lahko ljudje organizirali medosebne aktivnosti oz. socialne interakcije, da bi dosegli nek skupen cilj in pri tem tudi spremenili razmerja moči in neenakosti. MacCallum in drugi (2013: 2) pa SI definirajo s pomočjo treh dimenzij: boljšega zadovoljevanja potreb, preoblikovanja družbenih odnosov in opolnomočanja oz. politične mobilizacije. Pri SI gre za inovacijo v družbenih odnosih kot takih, saj mobilizacija in participacija implicirata nove strukture vodenja (angl. governance) in večje kolektivno opolnomočanje.

Pogosto se uporablja opredelitev socialnih inovacij, ki je prilagojena konkretnemu problemskemu področju. Oosterlync in drugi (2015: 4) so se omejili na področje omejevanja revščine in pri tem SI definirajo kot »lokalno vraščene prakse, akcije in politike, ki družbeno izključenim in obubožanim prebivalcem in družbenim skupinam omogočajo, da s procesi socialnega učenja, kolektivnega delovanja in oza-veščeni zadovoljijo osnovne potrebe, za katere ne najdejo primernih rešitev na trgu ali v institucionaliziranih politikah na področju blaginje«. Moulaert in dr. (2013) kot socialne inovacije razumejo akcije, strategije, prakse in procese, ki vzniknejo ob problemih revščine, izključenosti, segregacije in prikrajšanosti ali pa ob priložnostih, v katerih se odpira možnost izboljšanja slabih življenjskih razmer.

Socialne inovacije – kot izboljšanje blaginje – torej vsebujejo normativni zastavek, ki pušča odprtih več vprašanj. Prvič, kako to »izboljšanje« definirati pri empiričnem raziskovanju? Payton Young (2011: 285) SI definira kot novi mehanizem, ki izboljšuje blaginjo posameznikov, ti posamezniki ga sprejmejo in je rezultat njihovega eksperimentiranja v družbenem okolju. Torej gre za oceno in izbiro samih posameznikov, da je nova rešitev boljša. Nadaljnje odprto vprašanje, ki terja odgovor v kontekstu empiričnega raziskovanja, je zahtevana stopnja izpeljave socialne inovacije na lestvici od ideje do institucionalizacije. Evers in Ewert (2015) kot SI definirata tiste inovacije, ki v danem trenutku vzbujajo upanje in pričakovanje nečesa boljšega, medtem ko so dejanski rezultati lahko drugačni, saj so odvisni od tega, kako jih sprejme okolje in zlasti lokalni sistem blaginje s svojimi stabiliziranimi akterji. Larsson in Brandsen (2015) opozarjata, da v glavnem optimistična razprava o socialnih inovacijah večkrat skriva nejasnosti in težave v

konceptualizaciji in praksi in da je zato vedno treba postaviti vprašanje, komu je socialna inovacija koristila, komu je škodila, ali se je kaj tudi poslabšalo? Njuna empirična raziskava je pokazala tudi temno plat tega pojava – neuspeh, konflikt, omejenost. Ni zagotovil, da bo socialna inovacija po vzniku v civilni družbi dobila podporo oblasti. Večina socialnih inovacij je ostala lokalno omejena in je trajala le omejeno število let; njihovi kulturni, gospodarski in družbeni cilji ter prakse so bili pogosto kontroverzni, nekatere skupine so jih celo doživljale kot ogrožajoče. Ker socialne inovacije temeljijo na medčloveških odnosih, so ranljive, ogrožajo jih lahko medsebojni konflikti, spodrsrljaji in različni interesi, kar lahko vodi v nagle spremembe (Brandsen in dr., 2016: 303).

Pomemben element socialnih inovacij je njihova kontekstualna določenost, odvisnost od konkretnega okolja in časa. Oosterlynck in drugi (2015: 6) vezanost na konkreten prostor in družbeni kontekst vključujejo v samo opredelitev socialne inovacije, saj je ta vselej inovacija v konkretnem prostoru; lahko da drugod že obstaja, vendar v konkretnem prostoru pomeni novost. Lahko da gre za staro prakso, ki pa se na novo pojavlja v sodobnem kontekstu. V vsakem primeru gre za prakso, ki v neko okolje vnaša nove procese. Evers in Ewert (2015: 108) tako izpostavljata, da je za socialne inovacije – v nasprotju z družbenimi gibanji in njihovim filozofsko utopičnim razmišljanjem o radikalnih rešitvah problemov – tipično, da »delujejo tukaj in zdaj«, torej na kraju in v času, kjer delujejo in ko delujejo. So emergentni pojav, vzniknejo in delujejo v prostoru in času, v katerih se vzpostavijo zanje primerne okoliščine.

SI so praktične rešitve, vendar delujejo tudi širše, kot simboli upanja in pričakanj po boljšem, sporočajo določene vrednote in predpostavke. Njihova funkcija je v tem, da simbolizirajo upanje v napredek, kar so v novejšem času monopolizirale tehnične in tržne inovacije (Brandsen in dr., 2016). Jenson (2015) izpostavlja, da je pomen SI v tem, da neoptimalne konfiguracije družbenih razmerij naslavljajo z novimi modeli opolnomočanja, angažiranja in politične mobilizacije ter so protiutež neoliberalnim pogledom na blaginjo.

Kaj je pripeljalo do sodobnega pojava socialnih inovacij?

Za razumevanje socialnih inovacij so pomembni njihovi zgodovinski temelji, saj je v njih možno identificirati, kaj pravzaprav je nosilna logika tega pojava v današnjem času. Drugače povedano, poglejmo, katera so bila razvojna vprašanja sodobnih družb in njihovih sistemov blaginje, na katera odgovarja sodobni pojav socialnih inovacij. Gre za kritične točke, ki so se začele kazati v delovanju modela države blaginje, kot